

Veterinærinstituttet
Norwegian Veterinary Institute

Oslo

Ullevålsveien 68
Postboks 750 Sentrum · 0106 Oslo
Tlf.: 23 21 60 00 · Faks: 23 21 60 01
Epost: postmottak@vetinst.no

Landbruks- og matdepartetet
Postboks 8007 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:
15/1272

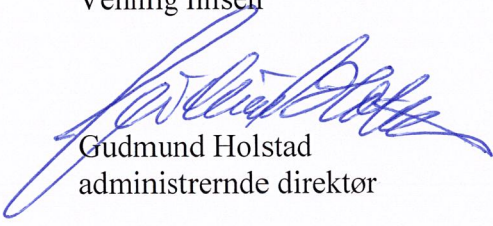
Vår ref.:
16/00627

Dato:
1. februar 2016

Innspill til melding om jordbruksnæringen

Vedlagt oversendes notat fra Veterinærinstituttet vedrørende «Innspill til melding om jordbruksnæringen».

Vennlig hilsen

Gudmund Holstad
administrerende direktør

Vedlegg: Notat

Notat 01.02.2016

Fra: Veterinærinstituttet
v/adm. dir. Gudmund Holstad

Til Landbruks- og matdepartementet

Innspill fra Veterinærinstituttet til melding om jordbruksnæringen:

Merverdien av god dyrehelse og -velferd

Helsetilstanden hos norske dyr er generelt god. God dyrehelse og dyrevelferd er viktige forutsetninger for et godt jordbruk. Et miljømessig og økonomisk bærekraftig husdyrbruk sammen med en effektiv matproduksjon legger til rette for god økonomi for dyreeier og for næringene.

Den gode helsetilstanden blant dyr i Norge gjelder særlig alvorlige infeksjonssykdommer, men i stor grad også såkalte produksjonssykdommer. Dette er en forutsetning for god dyrevelferd, da dyresykdommer ofte medfører smerte for dyrene. Mange dyresykdommer har dessuten et zoonotisk potensial ved at smitte kan overføres til mennesker. God helse hos matproduserende dyr bidrar derfor til trygg mat for norske forbrukere og til redusert risiko for folkehelse med de helsemessige og dermed også samfunnsøkonomiske gevinster som det lave antall skadelige utbrudd innebærer.

God dyrevelferd er et konkurransefortrinn for Norge

Trivsel for dyrene og god dyrevelferd har de siste årene fått økende betydning i moderne husdyrproduksjon. Dyrevelferdsloven tilkjenner dyr egenverdi, det vil si en verdi ut over sin nytteverdi for mennesker. God dyrevelferd kan regnes som et kollektivt gode i vårt samfunn. Det er først og fremst viktig av hensyn til dyrene, men kan også bidra til å styrke effektiviteten og dermed det økonomiske utbyttet i næringen. God dyrevelferd, for eksempel i form av lavere dyretetthet gir mer plass for dyrene. For svin har dette sammen med rotmateriale i grisebingene ført til at forekomsten av halebiting er lav. Kyr, som har mykt underlag på liggeplassen, hviler lengre og bedre, og melkeytelsen øker.

En økende del av forbrukerne i stadig flere land er opptatt av hvordan maten produseres og det økologiske fotavtrykket i husdyrproduksjonen. Vår høye standard på dyrevelferd kan derfor være et konkurransefortrinn for norsk husdyrproduksjonen.

God helse hos norske dyr har sammenheng med flere ulike forhold. Norges geografiske plassering, størrelsen på norske gårder, et godt regelverk, høy kompetanse hos dyreeiere og rådgivningsapparatet og godt samarbeid mellom myndigheter og næring er blant de viktigste faktorene.

Trusselbildet er i endring

Helsetilstanden i den norske dyrepopulasjonen kan også sees i et tidsperspektiv. Registeringer over mange år dokumenter en positiv utvikling for mange sykdommer, og det har gitt oss bedre mulighet

for å forebygge og bekjempe sykdommer. Trusselbildet er imidlertid i endring grunnet blant annet større mobilitet over landegrensener av arbeidskraft og dyr. Dette øker risikoen for introduksjon av smitte og av nye sykdommer, men også for at enkelte gamle sykdommer vil kunne reetableres eller øke i antall og betydning.

Helse og sykdom hos dyr er både et offentlig og et privat ansvar. Fordelingen av ansvaret mellom myndigheter og næring har imidlertid endret seg gradvis over tid. Det offentlige har det primære ansvaret for alvorlige sykdommer der tiltak og overvåkning basert på lover og forskrifter er det viktigste virkemidlet. Næringen er ansvarliggjort gjennom dette lovverket. Når det gjelder såkalte produksjonssykdommer, har næringen og dens utøvere hovedansvaret for faglige og økonomiske virkemidler. Staten har og tar imidlertid et overordnet ansvar for å opprettholde og utvikle en forskningsbasert kompetanse som et faglig fundament for tiltak mot alle former for dyresykdommer.

Historisk har samarbeid mellom myndigheter og næring vært en suksessfaktor for bedring av dyrehelse. Det gjelder bekjempelse av sykdommer som storfetuberkulose og brucellose i første halvdel av det forrige århundre og bekjempelse av smittsom mastitt i årene etter annen verdenskrig. I nyere tid er de vellykkede programmene for utryddelse, kontroll og sanering av viktige sykdommer hos produksjonsdyr som bovin virusdiaré (BVD) og ringorm hos storfe, skabb og lungeinfeksjoner hos gris og paratuberkulose og andre sykdommer hos småfe gode eksempler. Dokumentasjon av de vellykkede programmene har bidratt til eksport av norsk avlsmateriale.

En bærekraftig og effektiv husdyrproduksjon forutsetter at den gode helsetilstanden i den norske husdyrpopulasjonen opprettholdes. Den må imidlertid forbedres ytterligere som et ledd i målsetningen om å opprettholde konkurransekraften i et internasjonalt marked. Samtidig er det eksterne krefter som påvirker utviklingen. Et eksempel er endringene i klima. Våtere og varmere klima vil føre til mer infeksjonssykdommer, både i antall og betydning. Blåtunge var tidligere en sykdom som fantes i Afrika eller i Syd-Europa. For noen år siden ble blåtunge diagnostisert i Norge. Tidlig påvisning og effektive tiltak ga gode resultater i bekjempelsesarbeidet. Påvisning av blåtunge i Norge illustrerer en situasjon som vil kunne oppstå for andre sykdommer.

Strukturendringene i husdyrnæringa med større enheter, ny teknologi og nye driftsformer har ført til enkelte endringer i sykdomspanoramaet. Ulike forebyggende tiltak bidrar til at endringene i seg selv ikke nødvendigvis fører til økt sykdomsforekomst. Konsekvensene ved eventuell introduksjon kan imidlertid bli vesentlig større, både ved at arbeidet med bekjempelse blir vanskelig og ved at risikoen for smitte til andre besetninger kan bli større. Et eksempel er såkalt smittsom mastitt forårsaket av gruppe B-streptokokker som ble utryddet etter stor innsats over en lang tidsperiode. I besetninger med robotmelking kan disse bakteriene føre til jurbetennelser som er vanskelig å forebygge og bekjempe.

Endringene i regelverk som følge av Norges forhold til EU var av enkelte forventet å få uheldige følger for dyrehelse og mattrygghet. Det har ikke skjedd for produksjonsdyr. Derimot har mennesker som krysser grenser, blitt en risikofaktor. Det gjelder både nordmenn som reiser til andre land på ferie, men også arbeidstakere fra land med dårligere helsestatus hos dyr og mennesker enn i Norge. En annen økt risikofaktor er økt kryssing av landegrensene av sport- og familiedyr, eksempelvis viser internasjonale publiseringer i anerkjente vitenskapelige tidsskrift av forskere ved Veterinærinstituttet at kun halvparten av undersøkte lovlig importerte hunder, hadde effektiv vaksine mot rabies. Alle de undersøkte hundene hadde papirer som skulle tilsi at vaksinen var i orden.

MRSA kjenner ingen grenser

Resistens mot antibiotika er i dag en av de største utfordringene innen human- og veterinærmedisinen. Forbruket av antibiotika, som er den viktigste driveren for utvikling av resistens, er lavt i Norge. Det er viktig å opprettholde det lave forbruket. En forutsetning for dette er fortsatt god helsetilstand i dyrepopulasjonen.

Resistente bakterier kan overføres fra dyr til mennesker og *vice versa*. Slike bakterier kjenner ingen grenser og de kan introduseres både via mennesker og dyr, også uavhengig av forbruk av antibiotika. Eksempler på dette er resistente bakterier i fjørfeproduksjonen som har kommet inn med import av avlsdyr, og MRSA hos svin som introduseres i norske svinebesetninger via personer som kommer fra utlandet. I husdyrproduksjonen er det avgjørende at resistente mikroorganismer blir påvist så tidlig som mulig med sikte på rask og effektiv bekjempelse og forebygging av spredning.

Tiltak for høy og god beredskap

Flere ulike tiltak har blitt benyttet for å sikre fortsatt god dyrehelse i Norge. Disse virkemidlene vil bli utviklet og forbedret i takt med fremskritt i nasjonal og internasjonal kunnskapsproduksjon.

Høy og god nasjonal beredskap er et av de viktigste virkemidlene for å bevare en husdyrpopulasjon med god helsemessig status. Oppdatert regelverk og personell med god kompetanse i alle ledd fra fjøs til laboratorium, er grunnlaget for å avkrefte eller bekrefte mistanke om alvorlige tilstander.

Beredskap må være forankret i lover, forskrifter og instruksjoner basert på ny kunnskap om påvisning og bekjempelse av sykdommer. Det er avgjørende at kunnskap om regelverket blir formidlet til brukere på alle nivåer og at både næringsutøvere og fagfolk er godt kjent med innholdet. Husdyrholdere skal være kjent med kravet om å tilkalle assistanse ved mistanke om alvorlig sykdom, og lokale veterinærer skal ha kjennskap til de første kliniske symptomene ved alvorlige husdyrsykdommer.

Roboter og økt digitalisering

Riktig prøveuttak og bruk av moderne kommunikasjonsteknologi i felt øker kvaliteten på laboratoriediagnostikken. Teknologeutviklingen går raskt med økende bruk av roboter og digitale verktøy også i laboratoriediagnostikken. Regelmessige beredskapsøvelser og god samhandling mellom dyreeier, produsenter, forvaltning og forskningsmiljøene er viktige virkemidler for å sikre høy og god beredskap.

Arbeid med beredskap kan fortone seg som et paradoks. Med høy og god beredskap, som bidrar til lite sykdom, vil mange mene at behovet for beredskap avtar. Det er først når den alvorlige sykdommen opptrer at en kan registrere betydningen av effektiv beredskap.

Effektiv og god helseovervåking

Symptombildet ved sykdommer hos dyr kan variere fra svært dramatisk med tydelige symptomer hos flere dyr, til svært beskjedne symptomer der laboratorieundersøkelser er nødvendig for å stille en sikker diagnose. Overvåking av helsetilstanden i dyrepopulasjonen tar høyde for dette ved at ulike metoder benyttes for kartlegging og registrering. For enkelte sykdommer skjer overvåking ved innsamlede data fra kliniske registreringer. Ved andre tilstander må overvåking være basert på prøver av blod eller vevsprøver som undersøkes i spesiallaboratorier.

Overvåking av helsetilstanden hos dyr kan være basert på registrering av sykdomstilfeller som opptrer spontant, såkalt passiv overvåking, men det skal også være basert på et planmessig uttak av representative prøver slik at forekomsten i populasjonen kan tallfestes. Norge er som andre land pålagt å følge EU-standarder for overvåking for å kunne dokumentere helsetilstanden blant våre produksjonsdyr.

I tillegg til undersøkelser med sikte på å kartlegge forekomsten av ulike dyresykdommer vil overvåking av prøver fra dyr også være viktig for å påvise smittestoffer som kan gi sykdom hos mennesker. Som nevnt over har overvåking av antibiotikaresistente bakterier i dyrepopulasjonen fått økende betydning de senere år. MRSA hos svin eksempelvis er ikke plagsomt eller sykdomstegn for svin. Den aktive norske strategien for å bekjempe slike bakterier i grisebesetninger er kun ut fra en samfunnsøkonomisk og humanhelsemessig vurdering som tilsier at en bør forbygge oppbygging av reservoarer av MRSA blant dyr.

Antall overvåkings- og kontrollprogrammer har økt i de senere år, blant annet som følge av internasjonale avtaler og forpliktelser. De bidrar til å gi en god oversikt over helsesituasjonen i populasjonen. Norge har høstet anerkjennelse for sine kunnskapsbaserte overvåkings- og kontrollprogrammer, noe som indikerer at de har betydning i det sykdomsforebyggende arbeidet.

Forebyggende helsearbeid av høy kvalitet

Hos matproduserende dyr har betydningen av forebyggende tiltak med god effekt fått økende betydning. Dette har blant annet sammenheng med økende besetningsstørrelse og masseoppdrett av dyrearter slik som fjørfe der behandling av enkeltindivider er vanskelig eller umulig å gjennomføre. De uheldige følgene ved bruk av antibiotika til behandling har også bidratt til større vektlegging av forebyggende tiltak ved animalsk matproduksjon.

Biosikkerhet, som har blitt et begrep innen matproduksjon, omfatter ulike former for smittebegrensning, forbedring av miljøet og bruk av vaksiner og andre preparater for å forebygge sykdom. Endringene i jordbruksnæringen i de siste tiårene har medført at biosikkerhet vil bli en stadig viktigere faktor i et effektivt husdyrbruk. Biosikkerhet må vektlegges høgt ved etablering av nye produksjonsenheter for å redusere risiko for smittespredning og sykdomsutbrudd.

Norsk landbruk er bygd på samarbeid, mellom næringsutøvere og mellom private og offentlige aktører. God helse og dyrevelferd hos norske dyr er også på mange måter et resultat av samhandling mot felles mål. Dette samarbeidet vil fortsette, men samtidig vil det bli videreutviklet med en tydeligere rolledeling mellom de ulike partene.

Økt risiko krever økt kompetanse i Norge

Moderne husdyrproduksjon er kunnskapskrevende. Kontinuerlig endring basert på ny kunnskap basert på norske forhold, er avgjørende for produktiviteten. Dette gjelder i høy grad også kompetanse om helse, sykdommer og velferd hos dyr. Både produksjon og formidling av kunnskap må derfor bli vektlagt med sikte på økonomisk og miljømessig bærekraft i husdyrproduksjonen.

Risikoen for overføring av sykdommer mellom dyr og mennesker har blitt større i de senere år. Kugalskap, antibiotikaresistente bakterier og alvorlig sykdom hos barn og voksne på grunn av bakterier fra dyr som ikke gir sykdom hos dyr som *E. coli*, er eksempler som har vært en vekker med tanke på framtidige utfordringer. Endring av forbruksvaner knyttet til økt interesse for eksempel mer tradisjonelle produksjonsmetoder og motstand mot eksempelvis pasteuriserte melkeprodukter vil gi økt risiko. Forskning og annen kunnskapsproduksjon må ta hensyn til endringene i sykdomspanoramaet hos dyr og mennesker for at det norske samfunnet skal være best mulig forberedt.

Oppsummering; Lav risiko er god bioøkonomi

Det norske virkemiddelapparatet med offentlige og private fagfolk er godt rustet til å videreutvikle en bærekraftig nasjonal husdyrproduksjon. Kompetanse, god organisering og et godt lovverk vil bidra til god dyrehelse og dyrevelferd, forhold som er avgjørende for økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft. Dette vil også være fortrinn som bidrar til å styrke både nasjonal og internasjonal konkurransevne. Økt bioøkonomisk verdiskapning innen jordbruket forutsetter god risikohåndtering også i fremtiden når helsetrustrulene beviselig øker. Lav risiko er god bioøkonomi.